

УДК 339.9

ІНТЕГРОВАНІ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ: СУТНІСТЬ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Калініченко Л. Л., к.е.н, доцент (УкрДАЗТ)

Визначено фактори, які впливають на ефективність функціонування інтегрованої бізнес структури. Розкрито теоретичні основи оцінки ефективності інтегрованої бізнес-структури.

Ключові слова: інтеграція, ефективність, фактор, інтегрована структура.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями.

Великі інтегровані структури формують вектор розвитку економіки і є основою підтримання стабільності виробництва в розвинених країнах. Інтеграційні процеси стають все більш значущими і в вітчизняній економіці. Важливими причинами становлення подібних структур у реальному секторі економіки України є створення сприятливих умов здійснення економічної діяльності, можливість посилення конкурентних позицій і контролю над ринковою ситуацією.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми.

Діяльність інтегрованих структур в економіці неодноразово ставала в центрі уваги вітчизняних та закордонних вчених. Вивченням особливостей їх функціонування, розробкою організаційно-економічних механізмів їх управління, обґрунтуванням шляхів забезпечення ефективної взаємодії їх елементів обіймалися такі дослідники: Дикань В.Л., Пасічник Г.О., Пушкар А.І., Тищенко О.М., Федулова Л.І. та ін. [1-5]. Проте у зв'язку з тим, що інтегровані бізнес-структури представляють собою складні корпоративні утворення, які включають у себе різномірні бізнес-одиниці, то однією зі складностей оцінки економічної ефективності подібних структур є виявлення чинників, що впливають на їх ефективне функціонування. Саме тому, метою статті обрано виявлення факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на економічну ефективність інтегрованої бізнес-структури та розкриття теоретичних основ економічної ефективності її функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Як стверджує Єгорова А.В., формування життєздатних економічних структур, що забезпечують ефективне функціонування економіки, вкрай важливо для подальшого розвитку економічної системи та соціально-економічних зв'язків. Форми таких структур можуть бути дуже різні, але в даний час їх сутність зводиться, головним чином, до інтеграції і партнерства [6].

«Інтеграція» (від лат. *integratio* – відновлення, заповнення; від *integres* – цілий) - стан зв'язаності окремих частин, що диференціюються, і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану.

«Партнерство» - форма співпраці компаній, не закріплена в установчих документах, а підтримувана фактично на основі угоди про корпоративне партнерство.

Основною метою інтеграційних процесів у промисловості є об'єднання всіх ресурсів (фінансових, виробничих, інтелектуальних тощо) підприємств для підвищення ефективності підприємницької діяльності, забезпечення гарантованих умов поставок сировини і збуту продукції, збільшення прибутку і віддачі від інвестицій, зниження витрат, зростання завантаження обладнання, компенсації бізнес-ризиків, підвищення технологічного рівня і, як наслідок, посилення своїх конкурентних позицій на ринку.

Інтеграція характеризується тісним співробітництвом і кооперацією підприємств аж до об'єднання економічних суб'єктів. Цей процес може мати місце на рівні регіонів, галузей, міжгалузевих об'єднань, в національних масштабах і за їх межами.

До основних переваг інтеграції відносяться розширені можливості економії, які полягають в наступному:

- економія на операційних витратах за рахунок об'єднання служб маркетингу, обліку, збуту;
- економія за рахунок ефекту масштабу;
- економія за рахунок створення нової більш ефективної системи управління, що використовує передові технології;
- доступність фінансових ресурсів, економія за рахунок зміни джерел фінансування, вартості фінансування та інших вигод.

Крім переваг в обов'язковому порядку повинні враховуватися і ряд недоліків, які має інтеграція:

- існуюча тенденція до зростання пропорції постійних витрат;

- ризик проходження межі оптимального розміру бізнесу, за яким слідє не зростання ефективності, а її зниження;

- ризик втрати гнучкості і динамізму при зміні технології і попиту;

- управлінські ризики і бюрократизація, до яких може призвести ускладнення структури управління.

Розрізняють такі види інтеграції: вертикальну та горизонтальну, пряму і зворотну, прогресивну і регресивну, а також змішані форми інтеграції, які включають у себе як горизонтальну, так і вертикальну інтеграції одночасно.

Є кілька моделей інтеграції:

- комерційна угода, при якому інтеграція мінімальна - немає участі в капіталі компанії або обміну акціями (така модель найбільш поширена в країнах з високим економічним ризиком);

- спільне підприємство (СП), коли партнерами створюється абсолютно нова організація (СП дозволяє розділити витрати та знизити ризик);

- пряма купівля, часто із зовнішнім фінансуванням;

- перехресне володіння акціями за допомогою обміну;

- злиття, у тому числі у формі фінансово-промислових груп (ФПГ);

- структура фінансового холдингу.

У світовій практиці склалися різноманітні типи інтеграції фірм, що розрізняються в залежності від цілей співпраці, характеру господарських відносин між їх учасниками, ступеня самостійності підприємств, які входять до об'єднання. Це стратегічні альянси, консорціуми, картелі, синдикати, пули, асоціації, конгломерати, трести, концерни, промислові холдинги, фінансово-промислові групи тощо. Прагнення знайти баланс між перевагами централізації і децентралізації управління та відповідальності при об'єднанні компаній призводить до вибору таких організаційних форм інтеграції, які займають як би проміжне місце між повністю централізованої корпоративною структурою і співробітництвом у чисто ринковому середовищі.

Розвиток інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів обумовлено декількома причинами. По-перше, трансформаційними процесами, що відбуваються у вітчизняній економіці та які змінили умови господарювання. Це пов'язано з розвитком нових галузей виробництва, збільшенням диференціації та інтеграції окремих виробництв, поглибленням міжнародного поділу праці, необхідністю становлення постіндустріального та інформаційного суспільства; посилюється залежність російської економіки від світового господарства, розвитком економічної глобалізації. Ці чинники призвели до наростаючого

ускладнення структурних складових економіки, включаючи не просто збільшення кількості її елементів, але зміна якісних параметрів останніх, а також ускладнення умов, систем і механізмів їх взаємодії у формі інтеграції на різних рівнях економічної системи. По-друге, історичною еволюцією форм організації виробництва, яка призвела до виникнення інтегрованих структур нового типу - мережевих корпорацій, кластерів та інших структур інституційного типу [6].

Взаємодія господарюючих суб'єктів - є інтеграційною, якщо:

- відбувається між двома і більше суб'єктами у певних інституційних рамках, які задають засоби, механізми і структури економічної взаємодії;

- заснована на єдності цілей, інтересів та економічної політики суб'єктів;

- передбачає узгодженість дій і відсутність суперництва;

- формує стійкі зв'язки, засновані на ієрархії (підпорядкуванні) або рівноправності суб'єктів;

- призводить до формування нового суб'єкта, який функціонує як єдиний комплекс, інтегрованої структури.

Отже, інтегрована бізнес-структура є сукупністю неоднорідних за складом економічних агентів, кожен з яких має властиві тільки йому характеристики, між якими виникають істотні й регулярні взаємозв'язки, що спричинюють взаємообумовлений вплив один на одного [7, с. 86].

На ефективне функціонування інтегрованих структур впливають значна кількість факторів. Для їх визначення одним з головних завдань є виділення внутрішнього (мікроекономічного) і зовнішнього (макроекономічного) середовища функціонування суб'єктів господарювання в умовах інтеграції.

Інтегрована структура, як і будь-який господарюючий суб'єкт, знаходиться і функціонує у зовнішньому макроекономічному середовищі. При цьому така структура відрізняється тим, що безліч вхідних в неї елементів є окремими суб'єктами господарювання, у яких існує власне безпосереднє оточення. У той же час бізнес-єдиниці інтегрованої структури можуть замінити один одному окремі елементи безпосереднього оточення. Багато факторів, що визначають ефективність інтегрованої бізнес-структури, можуть бути зовнішніми для окремого господарюючого суб'єкта, що входить до її складу, однак в умовах інтеграції є одночасно внутрішніми для інтегрованої структури в цілому, і провести межу між ними буває досить складно.

Доцільним відносити до внутрішніх чинників ті, які обумовлюють ефективність інтегрованої структури, виходячи з власного потенціалу суб'єкта господарювання. А до зовнішніх слід відносити фактори

макроекономічного середовища інтегрованої структури, а також мезоекономічного середовища і безпосереднього оточення самої інтегрованої структури.

Отже, зовнішніми факторами ефективності інтегрованої структури є такі:

- 1) макроекономічні (рівень загальноекономічної стабільності; інфляційні процеси; рівень зайнятості тощо);
- 2) ринкові (коливання попиту на продукцію; доступність ресурсів; рівень конкуренції; життєвий цикл галузі та продукту тощо);
- 3) інституційні (розвиненість інститутів державного регулювання; ефективність інститутів ринку праці; стабільність і зрозумілість податкової системи; розвиненість фондового ринку тощо);
- 4) політичні (лояльність держави до бізнесу та можливості державної підтримки; зовнішньоекономічне співробітництво держави; податкова політика тощо);
- 5) технологічні (державне регулювання та стимулювання у сфері НДДКР та інновацій; розвиненість і доступність сучасних технологій тощо).

До внутрішніх факторів, які впливають на ефективність функціонування інтеграційної структури, належать:

- 1) управлінські (якість корпоративного управління; кваліфікація управлінського персоналу тощо);
- 2) виробничі (ефект масштабу; ритмічність поставок сировини і матеріалів; структура та специфіка витрат виробництва; розвиненість логістичної мережі тощо);
- 3) техніко-економічні (технологічні умови виробництва; специфічність активів; ритмічність відтворювальних процесів тощо);
- 4) фінансово-інвестиційні (доступність і вартість фінансових ресурсів; можливості податкової оптимізації; можливість реструктуризації фінансових потоків; можливість залучення відносно дешевих фінансових ресурсів тощо);
- 5) економіко-географічні (масштаби і ступінь концентрації і локалізації виробництва; доступність транспортних мереж тощо).

Для оцінки ефективності функціонування інтегрованої структури доцільно розглянути п'ять основних видів процесів:

- 1) матеріальні процеси, пов'язані з придбанням (власним виготовленням), використанням сировини і матеріалів у виробництві готової продукції, а також з реалізацією готової продукції;
- 2) технічні процеси, пов'язані з придбанням та використанням об'єктів основних засобів у процесі виробничо-господарської діяльності;

3) фінансові процеси, пов'язані із залученням, розподілом і використанням фінансових ресурсів інтегрованої структури при здійсненні фінансово-господарської діяльності;

4) інвестиційні процеси, пов'язані із залученням і використанням ресурсів для фінансування інвестиційних проектів і програм, що реалізуються інтегрованою структурою;

5) процеси управління, пов'язані із здійсненням впливу суб'єкта управління на об'єкти управління окремих бізнес-одиниць в межах інтегрованої структури.

Особливістю оцінки економічної ефективності інтегрованих бізнес-структур багато в чому пов'язана з необхідністю врахування різноманіття внутрішньокорпоративних зв'язків, що впливають як на функціонування окремих господарюючих суб'єктів, що входять до складу компанії, так і на загальну ефективність бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури.

Ефективність взаємодій між структурними елементами інтегрованої структури можна представити як функціональну залежність між ефективністю діяльності бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури і ступенем впливу взаємодіючого підприємства на діяльність даного господарюючого суб'єкта в межах відповідних процесів інтегрованої структури.

$$E_c = f(W, S), \quad (1)$$

де E_c - ефективність внутрішньокорпоративних взаємодій;

W - ефективність бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури; S - ступінь впливу взаємодіючої господарської одиниці на діяльність даного господарюючого суб'єкта в рамках відповідного процесу; f - функціональна залежність, що характеризує вплив W і S на результуючий показник E_c .

Сукупність взаємодій суб'єктів господарювання у межах інтегрованої структури доцільно представити у вигляді матриці суміжності, в якій кожен елемент є силою впливу господарюючого суб'єкта на діяльність взаємодіючих бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури.

Ефективність інтегрованої структури в цілому може бути розрахована як середня величина ефективності за здійснюваними в ній процесам. При цьому загальна ефективність бізнес-одиниць в рамках окремих процесів інтегрованої структури представляє собою сумарну оцінку власної ефективності та ефективності внутрішньокорпоративних взаємодій в рамках відповідних процесів.

Висновки. Таким чином, позитивні наслідки створення інтегрованих структур в економіці України дозволили звернути увагу на загальнотеоретичні основи функціонування та ефективності інтегрованих бізнес-структур.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дикань В. Л. Финансово-промышленные группы в Украине. монографія [Текст] / В.Л. Дикань, И.В. Чернобова. – Х.: Основа, 1997. - С. 140 - 141.
2. Пасічник Г.О. Перспективи розвитку інтегрованих корпоративних структур [Текст] / Г.О. Пасічник //Фінанси України. – 2002. - №12 – С.123-131.
3. Пушкарь А.И. Стратегические группы предприятий: концепция, методология, управление: научное издание [Текст] / А.И. Пушкарь, Ю.Е. Жуков, А.А. Пилипенко. – Харьков: изд-во «Кроссруд», 2006. – 440 с.
4. Тищенко О.М. Кластери як

вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції [Текст] / О.М. Тищенко // Теоретичні та прикладні питання економіки. - 2010. - № 21. – С. 74-80.

5. Федулова Л.І. Інтеграційні процеси корпоративних структур: можливості для інноваційного розвитку економіки України [Текст] / Л.І. Федулова // Економіка і прогнозування. - 2007. -№3 – С.9-31.

6. Егорова А.В. Институциональные основы интеграционного взаимодействия субъектов хозяйствования [Текст] : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / А. В. Егорова. – Саратов. – 2008. – 23 с.

7. Пилипенко А. А. Конкурентна стратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу [Текст] / А. А. Пилипенко // Коммунальное хозяйство городов : научно-технический сборник. - 2008. - № 82. - С. 84-91.

Анотація. Определены факторы, влияющие на эффективность функционирования интегрированной бизнес структуры. Раскрыты теоретические основы оценки эффективности интегрированной бизнес-структуры.

Ключевые слова: интеграция, эффективность, фактор, интегрированная структура.

Summary. The factors affecting the performance of the integrated business structure. The theoretical bases of evaluation of the effectiveness of an integrated business structure.

Keywords: integration, efficiency, factor, integrated structure.

*Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*

УДК 330.14.01

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Кисіль С.В., здобувач (УкрДАЗТ)

В статті наведено взаємозв'язок інтелектуальної діяльності, інтелектуального капіталу та інтелектуальних послуг, визначено ознаки та складові інтелектуального капіталу.

Ключові слова: інтелектуальна діяльність, інтелектуальний капітал, інтелектуальні послуги.

Постановка проблеми. В сучасних умовах провідну роль у системі суспільного поділу праці відіграє інтелектуальна, творча діяльність, яка перетворюється на визначальну силу формування та розвитку людської цивілізації. Впровадження у науковий ужиток поняття «інтелектуальний

капітал» стало відображенням принципово нового підходу до аналізу ринкових відносин, конкурентних переваг та лідерства підприємств, заснованих на ефективному використанні унікальних за своєю природою нематеріальних